

Откъс от книгата „АЗ .....И ПИКАСО“, автор Георги Станков, разказваща за
Димитър Казаков - НЕРОН

В началото се налага –за повече спретнатост –да опиша мястото и атмосферата, в които живеехме и които завари художника при преселването си в Божурище. Та нали околният свят се отразява на човека и нещата в него са странно обвързани и взаимнозависими? Ще спомена няколко думи за този свят, а покрай него и за себе си.

Когато бях дете, десетина-петнайсет години след Втората световна война, нашата къща белееше в самия край на селището. На юг от нас - отвъд уличката - се издигаше училището. Наоколо - ливади и тук-таме някоя невисока къщица. Цялото село наброяваше не повече от петнадесет. Построената от дядо ми е една от първите десетина.

Имаше немалко държавни постройки. В началото на века мястото било прочуто с крайпътните си ханове, кръчми, механи. Някои казват, че наброявали четиридесет. Други - дваисет. Трети - дванайсет. Баща ми помнеше десетина. Пил съм в старото кръчме на бай Фердо, сетне поето от сина му Денчо. Познавах добре и пет-шест други постройки по главната улица, които имаха специфичната архитектурна подредба на крайпътните ханчета.

Белградското шосе разполовяваше Божурище на две - военен и цивилен район. Живеехме в цивилния. В северният прозорец на всекидневната ни се извисяваше стройният комин на химическите заводи при гара Костинброд. Лете ходех пеша дотам. Майка ми е от Костинброд и аз често гостувах на баба и дядо. На около километър от Божурище в тая посока, между двете железопътни линии /първата: Перник-Волуяк, втората: София-Калотина-Белград/ е минавал Големия Римски Път. Тогава из полето още се търкаляха парчета от едри червени каменни плочи, с каквито е бил настлан някога. Там се простира и местността Божура. Всяка пролет, освен с дъхави полски треви, тя се изпъстря с големи бели маргарити. А край река Църна Бара цъфтят омайни, особено редки и красиви полски божури. Именно от тях селището носи своето име.

Легендата разказва, че по време на Сръбско-българската война от 1885 година, неприятелска част успяла да стигне чак дотук. Но била напълно унищожена. Много жертви дали и защитниците. На следващата пролет – от кръвта им – поникнали божурице. Героични, епични са боевете на младата българска армия при Сливница и Гургулят. Там има пантеон. Но вечният пантеон на безстрашните български синове край нашето селище са алените божури. Те разцъфтяват винаги преди изгрев-като утринни звезди....

Божурище не се слави само с красивите си майски цветя. То е люлката на българската авиация. Тук е първото летище у нас и на Балканите. Първият държавен конезавод, снабдявал с коне българската армия дълги години.

В началото на века обикновената конюшня на Н.В.Фердинанд Кобургготски станала Държавен конезавод. След няколко години започнал и строежът на летището, изцяло по германски проекти и с германско съдействие.

Цял живот съм бил потопен в тая авиационна атмосфера. Израсъл съм с рева на аеропланите. Обичам небето и хората, свързани с него. Във всеки дом имаше снимки на усмихнати мъже край самолети или машини в полет. Набиваше се в очи и дървено портретче, върху което бе прикрепена, излята от алуминий, глава на авиатор с боне и вдигнати над очите предпазни очила. Отдолу - аеропланно витло, също алуминиево.

Официално е прието, че Божурище започва да се заселва през 1900 година. Тази цифра изпъква над входните врати на първите държавни сгради от онова време.

Както споменах, в края на миналия век край Белградското шосе имало само ханове и кръчми. Съдържателите били предприемчиви люде от околните села: Гурмазово, Пожарево, Пролеша, Хераково. Първите заселници купували земя от местните селяни и строели къщите си. Те работели в Държавния конезавод или на аеродрума. Заради плаца на летището изместели коритото на река Гурмазовска. Старото ѝ корито бе дълбок дол, който минаваше близо до училището. Ние, децата, зиме се пързалихме там. Пролет и есен, когато дерето се пълнеше с вода, правехме салове и плавахме до забрава.

Новото корито минава в западния край на селището. Успоредно с него върви асфалтов път до най-близкото село-Гурмазово. Старото място на това селище било на около петстотин метра североизточно от днешното и се е наричало Богатово. По-късно се преместило нагоре по течението на реката, за да се отдалечи от опасния Римски път. Нарекли го Гурмазово, по името на човечния и толерантен към българите турски първенец Гурмаз бей, който бил женен за българка.

На мястото на сегашния т.н. Нов квартал на Божурище, в средата на миналия век, имало татарско село. Татарите били прочути разбойници, които грабели из околните села-добитък, земеделски инвентар, реколта. Нерядко отвличали и озлочествявали моми и невести. Това омръзнало на поробените. Свободолюбият, справедлив дух на шопите си казал думата. В безлунна, непрогледна есенна нощ татарското село пламнало от четирите краища. Сред адската светлина на зловещото зарево мъжете били изклани до крак, а жените и децата натоварени на каруци, изгонени.

Божурище, открай време, е военен гарнизон. Освен Военния завод има доста подразделения.

Винаги съм смятал, че нашето селище е една малка Америка, в най-истинския смисъл на тази дума. Наистина, кой свестен човек, без жизнено важна причина, ще остави родния си дом доброволно и ще се пресели другаде? Само с една надежда! Най-малко трябва да има неукротим авантюристичен дух. Америка е заселена деветдесет процента от авантюристи, полупрестъпници и престъпници.

Останалите десет процента също не хранят дълбоко уважение към закона.

Това важи и за Божурище. С всяка измината година след 60-те, то все повече и повече се разрастваше. Заселиха се най-напред няколко македонски фамилии. Дойдоха изгонените и разпилени кулчани, заради т.н. Кулски събития от първите години на социалистическото "благоденствие". Като цунами връхлитаха бежанци, гонени от миграцията. Врачанско, Плевенско, Шуменско, Варненско, Бургаско, Кърджалийско, Благоевградско, Петричко, Гоцеделчевско..... Не! Не съществува кът в България, откъдето да няма преселник в това селище.

Факторът бе един-единствен, но значителен. Можеш да получиш жителство в Божурище, местенце на десетина километра от пъпа на столицата. Но софийско жителство - не! Съвсем уместно моят приятел Байрактаров отвърщаше на ония, които го зовяха провинциалист и селянин: "Вярно е, провинциалист съм и селянин! Взеха нивите на дядо ми в Люлин, че да ви направят панелите за живуркане!"

А хората прииждаха. И всеки, които има смелостта и мъжеството да зареже всичко, тръгвайки само с дрехите на гърба си, притежава изключителни човешки черти. Твърдост и вяра, приспособимост, жизнеспособност, деловитост, трудолюбие, предприемчивост. Дарба в някаква област /Та дори и в престъпността! Не случайно мотел „Божур“ се прочу печално в целия свят./

Божурище - концентрация на изключителни личности.

В такава пространство живеехме с Казаков. Не правиш впечатление, ако си нестандартен при нестандартните. На такива индивиди им лепваха етикет "шемети". И толкоз.

Около нас сновяха над четиридесет творци на изкуството - художници и скулптури - от които половината с академично образование. Двойно повече бяха поетите, писателите, журналистите, музикантите... Без да смятам гъстото присъствие на учители, различни чиновници, военни и ченгета с подчертана интелигентност. На педя земя бе наблъскан огромен интелектуален елит. Това не можеше да не окаже влияние на цялостния обществено-икономически и културен живот на селището.

Сравнявам го с Америка. С чиста съвест мога да го нарека и Монмартър. А инак е забравено от бога. Имам чувството, че живея на пристанище. Нито в град, нито в село. Може би е единственото място в България, където няма църква, няма гробище. Доскоро липсваше и свещеник. "Тука сме безсмъртни!" - шегуваме се помежду си.

Три пъти се определят парцели за гробище. Тъй като не се полага първият гроб, местата ги използват за друго. Божурчани ги поглъщат „вечните домове“ в Пролеша и Гурмазово.

Някога, за църква бил определен обширен парцел в центъра на селото, подарен от Крум Попов, гурмазлия. Заможен и образован човек, милеещ за ближния... Вместо църква, на това лично място построили училище. Със съгласието на дарителя, разбира се. Тоя човек се извисявал по дух и ум с цяла глава над другите. Наложило се да бъде „скъсен“ при т.н. „деветосептемврийска социалистическа революция“. Извели в късна доба „кулака“. Разстреляли го без съд и присъда по черния път от Гурмазово за Баня. А старото училище, построено само за една година, издига снага като негов паметник. Интересна е историята му. Зимите на 1930, 31-ва и 32-ра година били дълги, мразовити, люти. Децата учели в някакъв авиационен склад-студен и неприветлив. През топъл пролетен ден на 1933-та фелдшерът на летището Васил Шуманов, начетен и делови мъж, директно предложил на тогавашният кмет Георги Леков да започне строеж на училище на обществени начала. Създава се веднага Строителен комитет, който начева финансовата акция. Изнасят се вечеринки, разиграват се томболи и всички постъпления се внасят в касата на комитета. Помага и тогавашният министър на търговията. Много са волните причини дарения от военнослужещите и работещите в Държавния конезавод. Включват се и селяните от четирите околни села. Първата копка е направена на 24 май 1934 година - Денят на славянските просветители Св. св. Кирил и Методий. На 24 май 1935-та училището разтваря врати. То носи името на един от първите български летци, безстрашният пилот Христо Топракчиев, загинал при изпълнение на воинския си дълг.

Сега до старото школо има просторна нова училищна сграда и физкултурен салон.

Главната улица на Божурище бе старото шосе София-Белград, настлано с обикновен сив паваж от витошки камък. От двете страни на пътя растяха диви кестени - от портала на аеродрума чак до махала Сидна /сега преименувана „Максим Горки“/. Пролет кестените плаваха като истински бели облаци с омаен аромат. По шосето извън селището, се редяха тополи. В махала Сидна техните сенки трептяха над гладък бетонен участък, където обичахме да караме колелета и ролкови кънки.

В районите на летището и конезавода имаше две казина. Това на летците, построено през 1919 година, бе здрава висока сграда в стар баварски стил. Тя и досега стои, реставрирана и превърната в дом на културата.

Другото, конезаводското, бе по-малко, но също красиво. С много остъклени врати и широка мозаечна веранда за танци. Във всяка зала на пода се извиваше черна лъскава подкова, ограждаща годината на сътворяването - 1909. Европейска, цивилизована, аристократична атмосфера лъхаше от двете казина - пищни полилеи, релефни пана по стените, арковидни камини, облицовани с мрамор в благороден тъмнобадемов цвят.

Излетях от родното гнездо на двадесет и две години. Появих се отново - почти четиридесетгодишен. Много промени ме посрещнаха. Включително и разрушеното конезаводско казино. На негово място зееха дълбоки дупки за основи на някаква сграда. Като минавахме веднъж от там с татко, попитах какво ще строят. - „Бял партиен дом. Ама тъй си и остана. Бетонните плочи на старото казино ги взривиха. Не успяха да ги разкърят... Знаеш ли, строил го е дядо ти...“

